

Przedmiotem prezentowanych badań są wybrane korelaty pamięci węchowej. Opisuję tu trzy odrębne projekty badawcze, które łączy fakt, że dotyczą tej pamięci. Dwa z nich wpisują się *stricto* w temat mojego doktoratu, natomiast trzeci projekt stanowi jego rozszerzenie.

Pamięć węchowa odnosi się do pamięci związanej z zapachami lub przez nie wywołanej (Herz i Engen, 1996). W najprostszy sposób jej działanie można sobie uzmysłowić za pomocą sytuacji, kiedy to po powrocie do domu z dłuższej nieobecności, przy przekraczaniu progu, odczuwamy nagle znajomy zapach tego miejsca. Jednocześnie docierają do nas, choć często w sposób nieuświadomiony, emocje i wspomnienia związane ze spędzonym tam czasem. Tak właśnie działa pamięć węchowa; co ciekawe, ta dziedzina wiedzy jest wciąż stosunkowo nowa i jedynie niektóre z jej aspektów zostały przebadane. Większość dotychczasowych badań skupiła się na powiązaniach pamięci węchowej z autobiograficzną, a zatem na tym, jak zapachy przywołują odległe wspomnienia. Jakkolwiek temat ten jest bardzo interesujący, wciąż nie zbadano podstawowej zależności w tym obszarze, a zatem tego, **czy sam poziom pamięci węchowej jest związany z jakością wczesnych wspomnień**. Tymczasem wyniki przeprowadzonych przeze mnie badań pilotażowych wskazują na możliwość istnienia takiej zależności.

Podobnie, podczas gdy w przypadku innych rodzajów pamięci związanych ze zmysłami, gruntownie przebadano ich powiązania zarówno między sobą, jak i innymi procesami poznawczymi, w kwestii pamięci węchowej wciąż tego nie zrobiono. Taki stan wiedzy utrudnia lepsze zrozumienie działania tej pamięci, co staje się trudne bez odpowiedniego kontekstu. Tymczasem zarówno dane neurologiczne (Park i in., 1995), jak i przeprowadzone badania pilotażowe dają podstawy, by sądzić, że **wyższy poziom pamięci przestrzennej roboczej może korelować z wyższym poziomem pamięci węchowej**.

Spośród korelatów pamięci węchowej innych niż pamięciowe interesujące może być zbadanie, czy określone cechy osobowości pozwolą przewidzieć poziom pamięci węchowej, zważywszy, że zarówno funkcje pamięci węchowej związane z ostrzeganiem przed zagrożeniem, jak i jej silna zależność od systemu limbicznego, sugerują możliwość istnienia takiego związku. Na podstawie literatury (np. Arshamian i in., 2013) i przeprowadzonych badań pilotażowych zakładam, że spośród pięciu głównych cech osobowości **neurotyzm będzie predyktorem wyższego poziomu pamięci węchowej**.

Dodatkowo środowisko wydaje się znacząco wpływać na ludzkie zdolności poznawcze (Kagan i in., 1979), szczególnie kształtując te istotne dla przeżycia. Ludzie we współczesnych społeczeństwach zachodnich nie potrzebują już zapamiętywać wskazówek węchowych, aby rozpoznać przedmioty ich otaczające, podczas gdy ta praktyka jest wciąż spotykana w społeczeństwach tradycyjnych. A zatem, jako że pamięć sensoryczną można poprawić za pomocą treningu, ostatnie badanie ma na celu sprawdzić, **czy przedstawiciele społeczeństw tradycyjnych mają wyższy poziom pamięci węchowej od przedstawicieli społeczeństw współczesnych**.

W swoich badaniach do pomiaru pamięci węchowej używam testu Sniffin' TOM (Test of Odor Memory; Croy i in., 2014): prostej i sprawdzonej metody, którą można wielokrotnie zastosować. Natomiast do pomiaru poszczególnych cech w badaniach kolejnych korelatów zamierzam użyć adekwatnych metod i narzędzi, takich jak program Linguistic Inquiry and Word Count do analizy wspomnień; The Jigsaw Puzzle Test w przypadku badania pamięci przestrzennej; Neo Five-Factor Inventory (Neo-FFI) w celu określenia wymiarów osobowości; a w przypadku badania kulturowo-środowiskowych korelatów pamięci węchowej, które przeprowadzę w dwóch populacjach – tradycyjnej (plemię Yali, Papua – prowincja w Indonezji) i współczesnej (Polacy) – użyję testu odpamiętywania, bazującego na lokalnych zapachach.

Ponieważ jak dotąd przeprowadzono relatywnie niewiele badań w dziedzinie pamięci węchowej, mam nadzieję, że osiągnięte wyniki zaplanowanych przeze mnie projektów pozwolą na lepsze zrozumienie wyjątkowej zależności łączącej pamięć węchową z czynnikami pamięciowymi, osobowościowymi i kulturowo-środowiskowymi. W przypadku tego ostatniego projektu analiza międzykulturowa wydaje się być interesującą próbą wyjaśnienia kwestii, czy istnieją różnice w poziomie pamięci węchowej między populacjami, które używają jej w różnym stopniu.

Aby wstępnie zbadać założone hipotezy, w 2016 i 2017 r. przeprowadziłam badania pilotażowe mające na celu sprawdzenie kolejno, czy poziom pamięci węchowej jest związany z jakością wczesnych wspomnień oraz czy pięć głównych cech osobowości (tzw. Wielka Piątka) oraz poziom pamięci roboczej przestrzennej pozwalają przewidzieć poziom pamięci węchowej. Wstępne wyniki przeprowadzonych badań wskazały, że istotnie wspomnienia starszych osób o wyższym poziomie pamięci węchowej były bardziej złożone. Co więcej, wydaje się, że istnieją pewnych zależności pomiędzy pamięcią węchową a (1) neurotyzmem oraz (2) pamięcią przestrzenną. Jednakże w celu dokładnego zbadania tego zjawiska wydają się być potrzebne dalsze badania.